

UOT: 338.43, 633/635:339.5

BİTKİÇİLİK MƏHSULLARI İXRACINDA QEYRİ-ƏNƏNƏVİ SAHƏLƏRİN POTENSİALININ REALLAŞDIRILMASI

Səbinə İzzət qızı Vəliyeva, i.ü.f.d., dosent

Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzinin doktorantı

e-mail: sabina_valiyeva@mail.ru

Xülasə

Azərbaycan Respublikasının qeyri-neft sektoru üzrə ixracında kənd təsərrüfatı məhsulları mühüm paya malikdir. Xüsusən də aqrar islahatlardan sonra kənd təsərrüfatının inkişafı nəticəsində bu sahə üzrə məhsulların ixracı həm həcm, həm də dəyər baxımından artmışdır. Buna paralel olaraq son illər ölkəmizin aqrar ixracında indiyə kimi ixracda ənənəvi olmayan məhsullar da yer almağa başlamışdır. Bunlardan arpa, soğan, təbii bal, süd məhsulları, ət konservləri, biyan ekstraktı və s. məhsulları göstərmək olar. Bu məqalədə ixracına yeni başlanılan iki kənd təsərrüfatı məhsulu ilə bağlı mövcud vəziyyət araşdırılır və bu məhsulların ixrac potensialının reallaşmasına dair təkliflər verilir.

Açar sözlər: *kənd təsərrüfatı, bitkiçilik, arpa, soğan, ixrac, idxal.*

Giriş

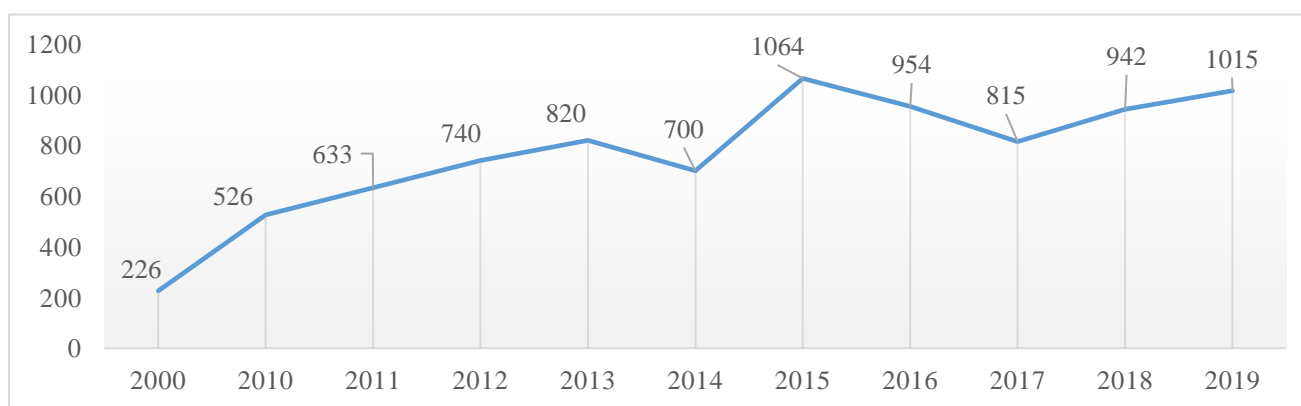
Azərbaycan Respublikasının qeyri-neft ixracı 2019-cu ildə 1954,4 milyon ABŞ dolları təşkil etmiş və 2018-ci ilə nisbətən faktiki qiymətlərlə 13,9 faiz, real ifadədə isə 7,8 faiz artmışdır [12]. 2019-cu ildə 2018-ci illə müqayisədə mühüm məhsul növlərindən təzə meyvə ixracı 5,4 faiz, şəkər 40,8 faiz, tütün 1,6 dəfə, meyvə və tərəvəz şirələri 31,8 faiz, çay 10,2 faiz, meyvə və tərəvəz konservləri 3,6 faiz, marqarin, qida üçün yararlı digər qarışıqlar 21,3 faiz, pambıq lifi 1,6 dəfə, pambıq ipliyi 34,9 faiz artmışdır. Buna paralel olaraq Azərbaycanın qeyri-neft ixracının strukturunda indiyə kimi ixracda ənənəvi olmayan məhsulları da görmək olar. Qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi”ndə (*tədbir 2.1.7*) ixracda ənənəvi olmayan və son dövrdə ixracına başlanılan məhsulların (cins heyvanlar, süd məhsulları, ət konservləri, arpa və s.), eləcə də ixrac potensialı hesab edilən digər məhsullar (zəfəran, yun, gön-dəri, təbii bal, çaytikanı yağı, qoz yağı, biyan kökü və s.) üzrə ixrac imkanlarının dəyərləndirilməsi ilə bağlı tədbir əksini tapmışdır [1]. Bu tədbirin reallaşdırılması nəticəsində məhsulların ixracının artırılması stimullaşdırılır. Artıq Azərbaycandan ixrac edilən məhsulların siyahısında arpa, soğan və ixracda ənənəvi olmayan digər bitkiçilik məhsulları vardır.

Bu məqalədə iki kənd təsərrüfatı məhsulunun - arpa və soğanın ixrac imkanları araşdırılır. Müəllif arpa və soğan istehsalının mövcud vəziyyətini öyrənir, onların ixracının artırılması imkanlarını qiymətləndirir. Daha sonra ölkədə ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi ilə bağlı həyata keçirilən siyasəti nəzərə almaqla bu məhsulların ixrac potensialının reallaşması ilə bağlı müvafiq təkliflər verir.

1. Azərbaycanı arpa ixracının mövcud vəziyyəti

Azərbaycan Respublikası taxıl və taxıl məhsulları üzrə əsasən idxalçı ölkə olsa da, son illər ərzində bu məhsulların ixracı sahəsində də irəliləyişlər olmuşdur. Xüsusən də Azərbaycanda arpa istehsalında əsasən artım trendi müşahidə olunmuş və istehsalda ən yüksək göstərici 2015-ci ildə (1064 min ton) qeydə alınmışdır. 2019-cu ildə Azərbaycanda arpa istehsalı 1015 min ton olmuş və 2018-ci illə müqayisədə istehsal 7,7 faiz artmışdır [4]. 2019-cu ildə Azərbaycanda istehsal olunmuş taxıl məhsulunun 61,4 faizini (2171,5 min ton) buğda və 28,7 faizini (1015,5 min ton) arpa təşkil etmişdir. Ümumiyyətlə isə 2000-ci illə müqayisədə 2019-cu ildə arpa istehsalı 4,5 dəfə artmışdır.

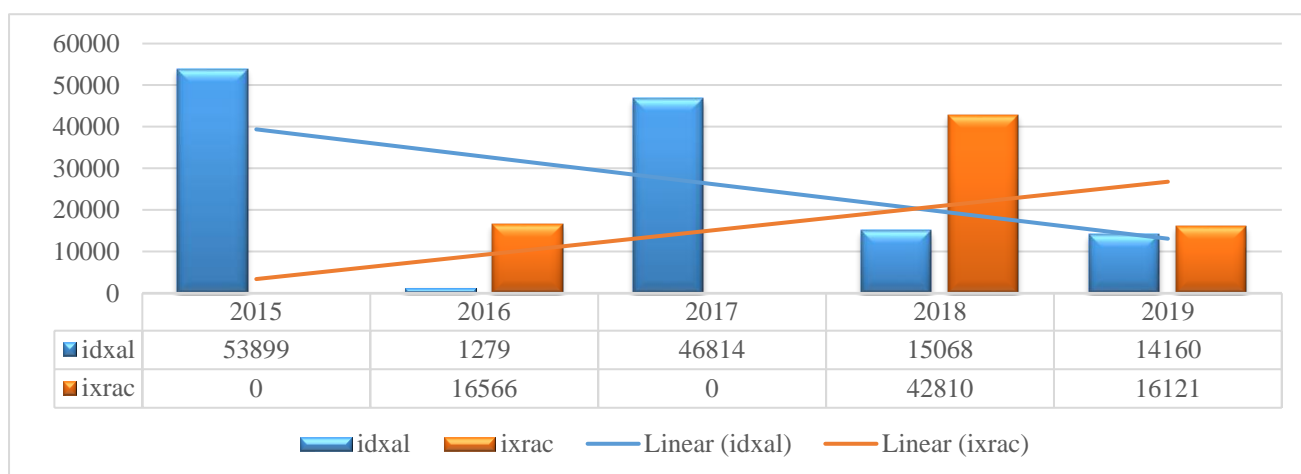
Diaqram 1. Azərbaycanda payızlıq və yazlıq arpanın istehsalı, min ton

Mənbə: [2, 4, 6, 12]

Azərbaycanda arpa istehsalının artmasına paralel olaraq onun ixracına da başlanılmışdır. 2016-cı ildə ölkədən arpa ixracına başlanılmış və 2018-ci ildə ixracın həcmi 42,8 min ton, 2019-cu ildə isə 16,1 min ton olmuşdur.

Diaqram 2. Azərbaycandan arpa idxal-ixracının dinamikası, ton

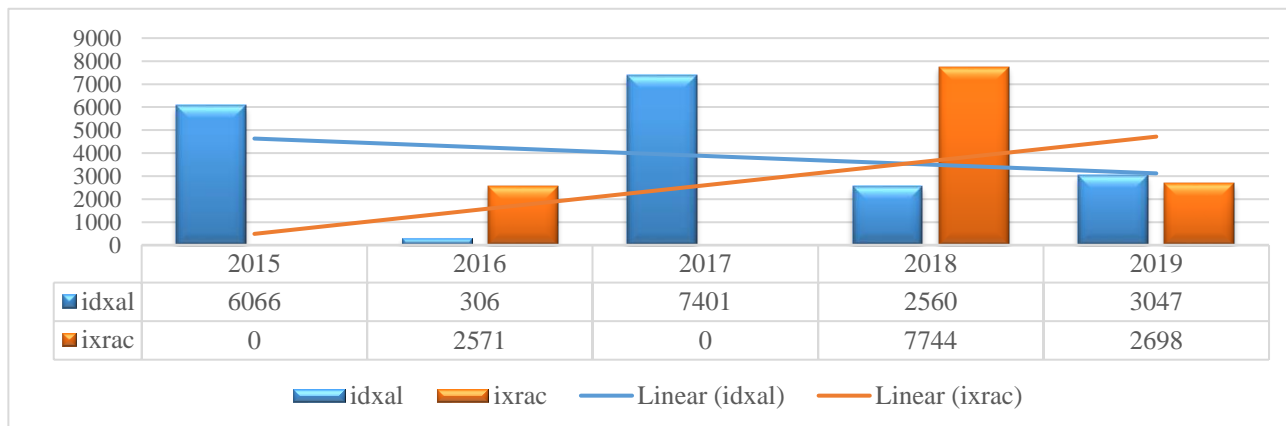

Mənbə: [3; 12]

Qeyd edək ki, son illər ölkəmizə arpa idxalında azalmalar müşahidə edilmişdir. Belə ki, 2018-ci ildə Azərbaycana 15 min ton və ya 2,6 milyon ABŞ dolları, 2019-cu ildə isə 14 min ton və ya 3 milyon ABŞ dolları dəyərində arpa idxal olunmuşdur [3; 12].

Arpa ixracımızın dəyəri isə 2018-ci ildə 7,7 milyon ABŞ dolları və 2019-cu ildə 2,7 milyon ABŞ dolları təşkil etmişdir.

Diaqram 3. Azərbaycanın arpa idxal-ixracının dinamikası, min ABŞ dolları

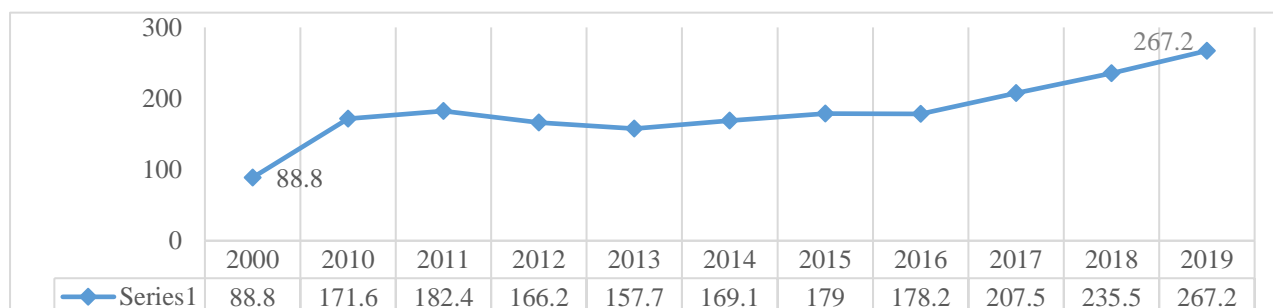
Mənbə: [3; 12]

2018-ci ildə arpa Azərbaycandan İraq və İrana ixrac olunmuşdur. Məlumat üçün bildirək ki, 2018-ci ildə dünyada 35 milyon tondan çox arpa ixrac edilib. Fransa, Avstraliya və Rusiya əsas ixracatçı ölkələr sırasındadır. 2018-ci ildə dünyada idxal olunan arpanın 26 faizi Çin, 10,1 faizi İran, 8,3 faizi Niderland, 6,7 faizi isə Belçikanın payına düşür (15). Arpa idxalında Azərbaycanın əsas tərəfdaşı 97 faiz ilə Rusiyadır. Qeyd edək ki, 2017-2019-cu illərdə ölkədə arpa ehtiyatlarının həcmi ortalamada olaraq 1,2 milyon ton təşkil etmişdir. İxrac edilən məhsul isə ölkə üzrə cəmi istehsalın 4,5 faizini təşkil etmişdir.

2. Azərbaycanda soğan istehsalı və ixracı

Azərbaycanda soğan istehsalı son 20 ildə dinamik olaraq artmışdır. Belə ki, 2019-cu ildə Azərbaycanda soğan istehsalının həcmi 2000-ci ilə nisbətən 3 dəfə yüksələrək 267,2 min tona çatmışdır.

Diaqram 4. Azərbaycanda soğan istehsalı, min ton

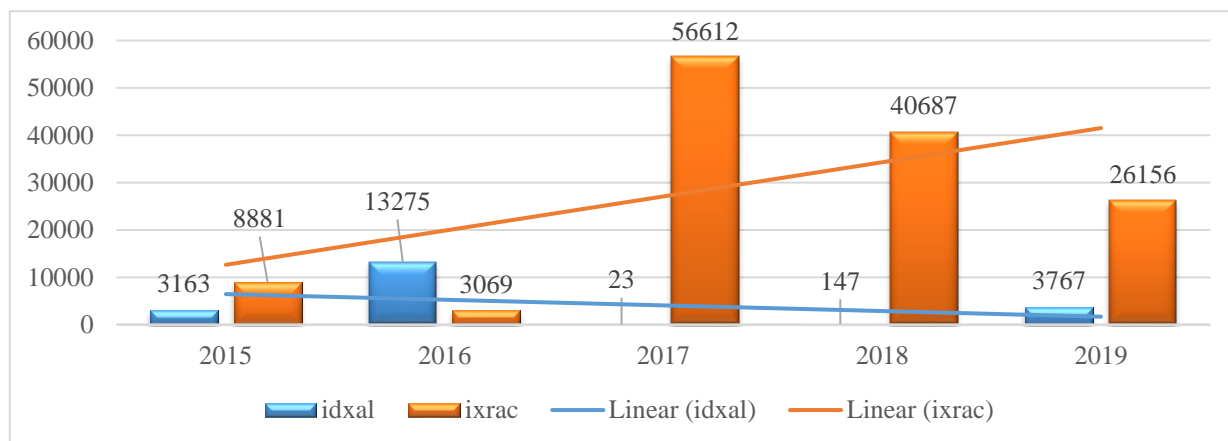

Mənbə: [2; 12]

Xüsusən də son illər soğanın məhsuldarlığının artırılması istiqamətində ciddi irəliləyişə nail olunmuşdur. 2003-cü ilə müqayisədə 2018-ci ildə soğanın məhsuldarlığı 64 faiz artaraq 184 sent/ha təşkil etmişdir [12]. Qeyd edək ki, yerli sortların (yerli yaxşılaşdırılmış “Hövsan”, “Sabir”, “Yerli Masallı”, “Yerli Xaçmaz”) orta məhsuldarlığı 200 sent/ha-dır [14].

Azərbaycandan soğan ixracı 2017-ci ildə 2016-cı illə müqayisədə 18 dəfə artaraq 56,6 min ton təşkil etsə də, 2018 və 2019-cu illərdə bu sahədə azalma qeydə alınmışdır. Buna baxmayaraq 2019-cu ildə Azərbaycandan soğanın ixrac həcmi 2015-ci ilə nəzərən 3 dəfə artaraq 26,2 min ton təşkil etmişdir.

Diaqram 5. 2015-2019-cu illər ərzində soğanın idxal və ixrac dinamikası, ton

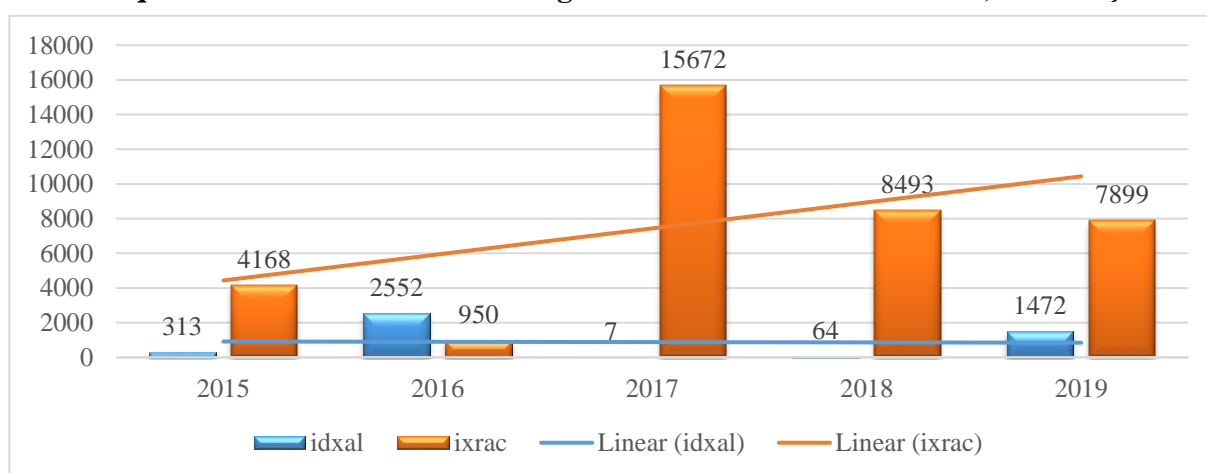

Mənbə: [3; 12; 13]

Təhlillər göstərir ki, Azərbaycanın müstəqilliyi tarixində ən çox soğan ixracı 2017-ci ilə təsadüf etmişdir. 2018-ci illə müqayisədə 2019-cu ildə soğan ixracının azalmasında isə Nazirlər Kabinetinin daxili bazarda məhsul bolluğu yaratmaq üçün 2 ay müddətində ixrac edilən soğanın 1 kq-ı üçün 2 ABŞ dolları məbləğində gömrük rüsumu tətbiq etməsi ilə bağlı qərarı rol oynamışdır.

Bununla yanaşı, 2018-ci ildə 8,5 milyon ABŞ dolları və 2019-cu ildə 7,9 milyon ABŞ dolları dəyərində soğan ixracı reallaşdırılmışdır [13]. Son illər Azərbaycanda soğan idxalı isə həm həcm, həm də dəyər baxımından azalmışdır. Belə ki, 2018-ci ildə ölkəyə 64 min ABŞ dolları və 2019-cu ildə 1,5 milyon ABŞ dolları dəyərində soğan idxal edilmişdir.

Diaqram 6. 2015-2019-cu illərdə soğanın idxal və ixrac dinamikası, min ABŞ dolları

Mənbə: [3; 12; 13]

2018-ci ildə ixrac olunan soğanın 41,8 faizi Gürcüstana, 17,3 faizi Rusiyaya, 15,8 faizi isə Ukraynaya göndərilmişdir. 2019-cu ildə isə ixrac olunan soğanın 56,7 faizi Rusiyanın, 17,9 faizi Türkiyənin, 13,5 faizi Gürcüstanın, 5,7 faizi isə Ukraynanın payına düşmüşdür.

2017-2019-cu illərdə isə həm yerli istehsal həcmının artımı, həm də sahibkarların ixrac bazarlarına aktiv daxil olmaları hesabına ixracın həcmi çoxalmış, eyni zamanda ixracın coğrafiyası da genişlənmişdir. Hazırda Azərbaycan soğanı Avropa ölkələri də daxil olmaqla 20-yə yaxın ölkəyə ixrac edilir.

Məlumat üçün qeyd edək ki, 2019-cu ildə dünya üzrə soğan ixracı natura ifadəsində əvvəlki illə müqayisədə 5,7 faiz artaraq 9016 min ton səviyyəsində qərarlaşmışdır. 2019-cu ildə ən çox soğan ixrac edən ölkələr Niderland (1634 min ton), Hindistan (11461 min ton) və Çin (984 min ton) olmuşdur [15].

Dünyada 2015-2019-cu illər ərzində soğan idxalında əsasən artım müşahidə olunmuşdur. 2019-cu ildə ən çox soğan idxal edən ölkələr ABŞ (543 min ton), Malayziya (505 min ton) və Birləşmiş Krallıq (457 min ton) olmuşdur [15].

2018-ci ildə Azərbaycan ümumilikdə 147 ton soğan idxal etmişdir ki, bunun da 61,3 faizi Rusiyadan olmuşdur. Amma 2019-cu ildə soğan idxalı 2018-ci illə müqayisədə 26 dəfə artaraq 3767 ton təşkil etmişdir. 2019-cu ildə də Azərbaycana idxal edilən soğanın 65 faizi Rusiya Federasiyasının payına düşmüşdür.

3. Arpa və soğan ixracının artırılması imkanları

Azərbaycan Respublikasında aqrar sektorun inkişafı və ərzaq təhlükəsizliyinin təmini istiqamətində həyata keçirilən kompleks dövlət dəstəyi tədbirləri qarşıdakı illərdə də davam edəcəkdir. Eyni zamanda, ərzaq təhlükəsizliyinin təmini istiqamətində həyata keçirilən siyasət aqrar ixracın artırılması ilə bağlı görülən tədbirlərlə əlaqələndiriləcəkdir. Nazirlər Kabinetinin 2020-ci ilin birinci yarısının sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasındakı çıxışında Prezident İlham Əliyev də bununla bağlı istiqamətləri açıqlamışdır: “Ərzaq təhlükəsizliyi o demək deyil ki, biz bütün ərzaq məhsullarını, yaxud da kənd təsərrüfatı məhsullarını Azərbaycanda tam həcmdə istehsal etməliyik. Biz gərək ərzaq təhlükəsizliyinə, necə deyərlər, düşünülmüş şəkildə yanaşaq. Bu ərzaq təhlükəsizliyinin böyük hissəsi, təbii ki, Azərbaycanda formalaşmalıdır və əgər indi buğda istehsalını istisna etsək, bütün digər əsas ərzaq qida məhsulları ilə özümüzü böyük dərəcədə təmin edirik. Ancaq eyni zamanda, bu, bizim ixrac imkanlarımıza da maneçilik törətməməlidir” [7; 11].

Qeyd edək ki, ölkə rəhbərliyinin müəyyənləşdirdiyi bu siyasətə uyğun olaraq qarşıdakı illərdə Azərbaycanın aqrar ixracının strukturunda yeniliyin olacağını proqnozlaşdırmaq bilərik. Arpa və soğan məhsulunun aqrar ixracda tutacağı mövqeyə gəlincə isə hesablamalarımız göstərir ki, əhalinin artımı, heyvandarlığın inkişafı və digər amillərin təsiri ilə 2030-cu ilə qədər ölkədə arpayə olan tələbat xeyli artacaq. Bu istiqamətdə işğaldan azad edilmiş ərazilərdə iqtisadiyyatın bərpası və inkişaf amilinin rolu da nəzərə alınmalıdır. Tədqiqatçıların göstərdikləri kimi, həmin ərazilərdə regionun tarixən heyvandarlıq sahəsi üzrə mövcud olan potensialı və təbii-relyef xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla gələcəkdə heyvandarlıq ağırlıqlı kənd təsərrüfatı istehsalı üstünlük təşkil edəcək. Regionda heyvandarlığın yem təminatı baxımından mövcud olan otlaq və biçənəklərlə yanaşı, taxıl və yem bitkiləri əkinlərinin də genişləndirilməsi hesabına heyvandarlığın inkişafı üçün böyük potensial var [10]. Başqa sözlə, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə kənd təsərrüfatının inkişafı arpa istehsalının artırılması ilə yanaşı həm də onun istifadəsinin genişlənməsi ilə bağlı olacaq.

Bu isə ondan xəbər verir ki, arpa ilə özünü təminatının 100 faiz səviyyəsində saxlanılması şəraitində növbəti illərdə arpanın ixrac həcmində artımı məhsuldarlığın yüksəldilməsi ilə bilavasitə bağlı olacaqdır. Yeri gəlmişkən, BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının (FAO) məlumatına görə, 2018-ci ildə dünya üzrə arpanın orta məhsuldarlığı 29,5 sent/ha olub [16]. Azərbaycanda isə həmin ildə bu göstərici 27,9 sent/ha təşkil edib. Əsas istehsalçı ölkələr arasında arpa üzrə ən yüksək

məhsuldarlıq 69,3 sent/ha olmaqla Almaniyanın payına düşüb. Təhlillər göstərir ki, Azərbaycanda da arpanın məhsuldarlığını artırmaq potensialı mövcuddur. Xüsusən yeni formalaşdırılan iri təsərrüfatlarda arpanın məhsuldarlığı suvarılan torpaqlarda 35-45 sent/ha təşkil edir.

Soğan ixracının artırılması imkanlarına gəlincə isə Azərbaycanda bir ildə adambaşına 18 kq-dan çox soğan işlədilir [14]. Amma istehsal daxili tələbatdan daha çoxdur və hazırda soğan ilə özünlətəminetmə səviyyəsi 120 faizdən artıqdır [5; 12]. Dünya üzrə soğana olan tələbatın həcmnin və ölkədə istehsalın artırılması imkanlarının yüksək olduğunu nəzərə alaraq sektorun inkişafının davamlılığının təmin edilməsi, ixrac coğrafiyasının və ixrac həcmnin genişləndirilməsi imkanları kifayət qədər yüksək qiymətləndirilir. Çünki təhlillərimiz göstərir ki, hazırda Azərbaycanın soğan ixracı qiymət rəqabətqabiliyyətliliyinə malikdir.

Məlumat üçün qeyd edək ki, 2018-ci ildə dünyada idxal olunan 1 ton soğanın orta qiyməti 409 ABŞ dolları, 2019-cu ildə isə 477 ABŞ dolları təşkil edib [15]. Əsas soğan idxal edən ölkələr arasında ən yüksək qiymət ABŞ-ın, ən aşağı qiymət isə Banqladeşin idxalında qeydə alınmışdır.

Azərbaycanın soğan ixracı qlobal soğan ixracının dəyər ifadəsində 0,2 faizinə bərabərdir [15]. 2018-ci ildə Azərbaycandan ixrac olunan soğanın 1 tonunun orta qiyməti 208,7 ABŞ dolları, 2019-cu ildə isə 302 ABŞ dolları olmuşdur. Bu isə onun göstərir ki, Azərbaycanın ixrac etdiyi soğanın orta qiyməti dünya üzrə idxal olunan soğanın orta qiymətindən aşağıdır.

Cədvəl. Azərbaycandan ixrac edilən soğanın qiyməti, ABŞ dolları/ton

İxrac edilən ölkə	2016	2017	2018	2019
Rusiya	526	410	416	419,5
Türkmənistan	46	175	194	
Gürcüstan	92	123	161	212
İraq	132	187	161	170
İran	179	200	-	-
Türkiyə	-	-	195	227
Ukrayna	-	357	159	237
BƏƏ	-	171	205	186
Əfqanıstan	-	200	-	-
Küveyt	-	200	-	517
Qətər	-	204	474	225
Pakistan	-	160	-	-
Moldova	-	-	167	271
Bolqarıstan	-	-	184	190
Çex Respublikası	-	-	137	-
Estoniya	-	-	200	-
İsrail	-	-	200	-
Makedoniya	-	-	252	180
Polşa	-	-	160	227
Rumıniya	-	-	222	-
Yunanıstan	-	-	200	-
Belarus				302
Orta qiymət	309	277	209	302

Mənbə: [12; 13]

Cədvəldən də göründüyü kimi, Azərbaycanın soğan ixracının coğrafiyası genişlənir və qarşıdakı illərdə onun ixracının artırılması imkanları da mövcuddur. Soğan ixracının artması isə həm də fermerlərin gəlirlərinin artmasına xidmət edəcəkdir. Tədqiqatlar göstərir ki, soğanın 2015-2018-ci illər ərzində ən yüksək satış qiyməti 2017-ci ildə müşahidə edilmişdir [8]. Məhz 2017-ci ildə də müstəqil Azərbaycanın tarixində rekord miqdarda - 56,6 min ton soğan ixracı reallaşmışdır.

Bir faktı da qeyd edək ki, dünyanın bir çox ölkəsi ilə müqayisədə hazırda Azərbaycanda soğanın məhsuldarlığı aşağıdır (184 sent/ha). FAO-nun məlumatlarına görə isə 2018-ci ildə soğanın məhsuldarlığı İranda 394, Türkiyədə 326, Rusiyada 271, İspaniyada 535, Fransada 358, Almaniyada 360, Niderlandda 367, Çində 221, Kanadada 443, Avstraliyada 541 sent/ha olmuşdur [16]. Göründüyü kimi, qarşıdakı illərdə Azərbaycanda soğanın məhsuldarlığı Türkiyə Respublikasındakı səviyyəyə çatdırılmaqla ixrac potensialı ciddi surətdə artırıla bilər. Bu isə öz növbəsində Azərbaycanın qeyri-neft sektoru üzrə ixracının artmasına töhfə verir.

Nəticə

Yekunda qeyd edə bilərik ki, Azərbaycanda ərzaq təhlükəsizliyinə düşünülmüş şəkildə yanaşılması və aqrar ixracın artırılması istiqamətində həyata keçirilən siyasət öz müsbət nəticələrini verir. Artıq ənənəvi olmayan aqrar məhsulların da ixracına başlanılıb. Bunların sırasına arpa və soğan da daxildir. Ölkəmizdə heyvandarlığın inkişafı ilə bağlı qarşıya qoyulan hədəfləri nəzərə alsaq, arpanın ixrac potensialının yüksəldilməsi birbaşa məhsuldarlığın yüksəldilməsi ilə bağlıdır.

Dünya üzrə soğana olan tələbatın həcmi və ölkədə istehsalın artırılması imkanları yüksək olduğundan soğanın ixrac həcmünün genişləndirilməsi imkanları da yüksək qiymətləndirilir. Azərbaycan soğanın məhsuldarlığını yüksəltmək hesabına bu sahədə ixrac potensialını xeyli artırma bilər. Bu səbəbdən də dövlət tərəfindən növbəti illərdən soğanın məhsuldarlığının yüksəlməsinə xidmət edən stimullaşdırıcı tədbirlərin həyata keçirilməsini təklif edirik.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi. /Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir /- <http://www.president.az/articles/22110>
2. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. “Azərbaycanın kənd təsərrüfatı”. Statistik məcmuə 2019. Bakı: 2019, 644 s.
3. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. Azərbaycanın xarici ticarəti. Statistik məcmuə /2020, Bakı: 2020, 220 s.
4. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. Sosial, iqtisadi inkişaf. Yanvar-Dekabr. Bakı: 2020, 196 s.
5. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. Azərbaycanın ərzaq balansları. Statistik məcmuə /2019. Bakı: 2019, 94 s.
6. Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin İllik Hesabatı. Bakı: 2020, 20 s. <https://www.agro.gov.az/az/nazirlik/hesabatlar>

7. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sədrliyi ilə Nazirlər Kabinetinin 2020-ci ilin birinci yarısının sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclası keçirilib.
https://azertag.az/xeber/Prezident_Ilham_Aliyevin_sedrliyi_ile_Nazirler_Kabinetinin_2020_ci_ilin_birinci_yarisinin_sosial_iqtisadi_inkisafinin_yekunlarina_ve_qarsida_duran_vezifelere_h_esr_olunan_iclasi_kechirilib_YENILANIB_2_VIDEO-1537441
8. Hacıyeva S.İ. Aqrar sahədə qiymət paritetliyinin istehsalçıların gəlirlərinə təsiri. “Kənd Təsərrüfatının İqtisadiyyatı” elmi-praktiki jurnalı. 2020, №1 (31), səh. 43-51.
atm.gov.az/az/menu/28/nesrler/
9. Şəkərəliyeva Z.A. Qeyri-neft sektorunda ixrac potensialından istifadənin tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri. AMEA-nın xəbərləri. İqtisadiyyat seriyası 2019 (sentyabr-oktyabr) Bakı, səh.44-49.
10. F.F. Fikrətzadə, S.İ. Hacıyeva. İşğaldan azad olunan ərazilərimizdə kənd təsərrüfatı sahəsinin bərpası istiqamətləri və istehsal göstəricilərinin proqnozlaşdırılması. / “Kənd Təsərrüfatının İqtisadiyyatı”. 2020, №4 (34). atm.gov.az/az/menu/28/nesrler/

İnternet mənbələri:

11. [https://president.az/\(10.07.2020\)](https://president.az/(10.07.2020))
12. <https://www.stat.gov.az/> (15.07.2020)
13. <http://customs.gov.az/> (22.07.2020)
14. <https://www.agro.gov.az/az/bitkicilik/terevəcilik/bas-sogan> (01.08.2020)
15. www.trademap.org (01.08.2020)
16. <http://www.fao.org/faostat/en/#data> (05.08.2020)

Ph.D., docent, S.I. Valiyeva

Doctoral student of the Agricultural Economics Research Center

Analysis of the non-traditional and recently exported plant growing products

Summary

Agricultural products have a significant share in the non-oil export of the Republic of Azerbaijan. Especially, after the agrarian reforms exports of agrarian products have increased in both volume and value in Azerbaijan. At the same time, non-traditional products have begun to make part of the country's agricultural exports. These include barley, onions, natural honey, pedigree animals, dairy products, canned meat, an extract of licorice and etc. This article analyzes current situation of 2 important agricultural products, which are newly added to export goods, and offers suggestions for the realization of the export potential of these products in the country.

Keywords: *agriculture, plant growing products, barley, onion, export, import.*

Д.ф.э.н., доцент, С.И. Валиева
Докторант Центра аграрных исследований

Анализ нетрадиционных и недавно экспортированных продуктов растениеводства

Резюме

Сельскохозяйственная продукция занимает значительную долю в ненефтяном экспорте Азербайджанской Республики. Особенно после аграрных реформ экспорт аграрной продукции в Азербайджане увеличился как в натуральном, так и в стоимостном выражении. В то же время нетрадиционные продукты стали составлять часть сельскохозяйственного экспорта страны. К ним относятся ячмень, лук, натуральный мед, племенные животные, молочные продукты, мясные консервы, экстракт солодки и т.д. В этой статье анализируется текущая ситуация с двумя важными сельскохозяйственными продуктами, которые недавно начали экспортироваться и предлагаются предложения по реализации экспортного потенциала этих продуктов.

Ключевые слова: *сельское хозяйство, растениеводства, ячмень, лук, экспорт, импорт.*